

FALVAK – KULTÚRÁK II.

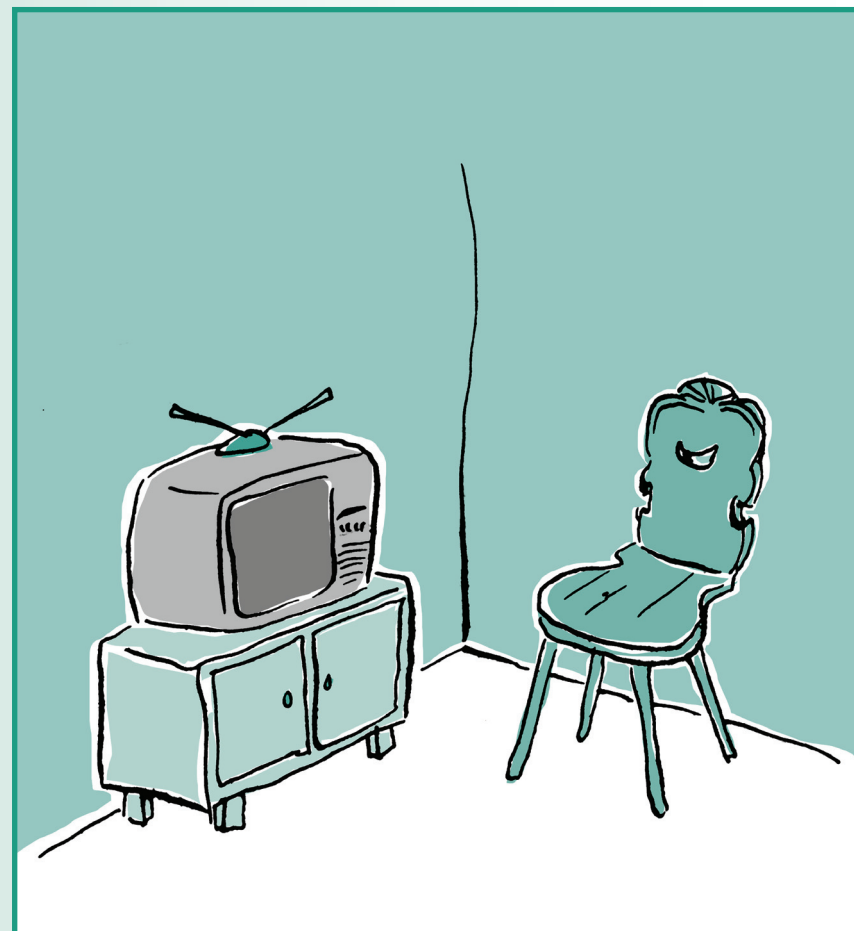
SZKC_212_02

A HAGYOMÁNYOS NÉPI KULTÚRA ÁTALAKULÁSA, TOVÁBBÉLÉSE

A modul szerzője: Maksa Katalin

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULLEÍRÁS

Ajánlott korosztály	12. évfolyam
Ajánlott időkeret	3 × 45 perc (2 × 45 perc és 1 × 45 perc)
A modul közvetlen célja	Felhívni a tanulók figyelmét a kultúrák átalakulásának, változásainak és megőrzésének jelentőségére, tapasztalatszerzési lehetőség megteremtése a hagyományos népi kultúra változásaival kapcsolatban; ismerkedés megfigyelési lehetőségekkel, amelyek segítik a folyamatok, életmódok, mások megértését
A modul tartalma	Magyarországi falvakra, belső vándorlásra vonatkozó statisztikai adatok elemzése; esetelemzések; kulturális szokások: szórakozási kultúra, életvezetési kultúra, környezeti kultúra, kapcsolatteremtési kultúra megfigyelése a lakókörnyezetben; közvélemény-kutatás a lakókörnyezetben a hagyományőrzésről; disputa vagy vita a hagyományőrzésről; interjúkészítés hagyományőrző családdal falun, illetve interjúkészítés 10-20-30 évvel ezelőtti faluból a városba költözött emberekkel, családokkal; az identitás változása és ennek követése a személyes élettörténetben
Megelőző tapasztalat	Életmódok, kultúrák a történelemben
Ajánlott továbbhaladási irány	Életmódok, kultúrák ma
A kompetenciafejlesztés fókuszai	<p>Személyes kompetencia: rugalmasság</p> <p>Kognitív kompetencia: megismerés képessége, összefüggések kezelése</p> <p>Szociális kompetencia: nyitottság, értékek képviselése</p>

Kapcsolódási pontok	A NAT-hoz: Ember és társadalom (emberi megnyilvánulások és társadalmi jelenségek okainak keresése; különböző forrásokból ismeretek merítése és azokból következtetések levonása; grafikonokból és statisztikákból levont következtetésekről való beszámolás; a folyamatosság és a változások szerepének megértése a társadalmi-történelmi folyamatokban; tájékozódás térben és időben)
	Tantárgyakhoz: történelem, társadalomismeret, osztályfőnöki óra
	Modulokhoz: <i>Szülőföldem</i> (szkb208_08); <i>Gyökerek II.</i> (szkb209_01); Szociális érzékenységet fejlesztő modulok (szkb211_08-10); <i>Értékkonfliktusok</i> (szkc211_03); <i>Falvak – kultúrák I.</i> (szkc212_01)
Támogató rendszer	<p>Andorka Rudolf: <i>Bevezetés a szociológiába.</i> Osiris Kiadó. Budapest, 2002;</p> <p><i>Az átmenet évei, az átmenet tényei: Magyarország 1990–2004.</i> Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2005;</p> <p>Dobos Ilona: <i>Egy folklórgyűjtő feljegyzései.</i> Kozmosz könyvek. Budapest, 1984;</p> <p>Illés Sándor: <i>A belföldi vándorlás irányai és távolságai.</i> www.nepinfo.hu;</p> <p>Móser Zoltán: <i>Földnek arca.</i> Kráter Műhely Egyesület. Budapest, 1990</p>

MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

A modul mellékletei között található statisztikai táblázatok is jól mutatják, hogy az utóbbi 25 évben a magyarországi települések közül háromszorosára nőtt azoknak a száma, melyek városi rangra emelkedtek. Budapesten és a vidéki nagyvárosokban viszont a lakosság számának jelentős csökkenése, vagyis falvakba vándorlása is megfigyelhető. Mindkét folyamat a falusi és a városi kultúra folyamatos egymásra hatására, adott helyen való együttes jelenlétére utal. A diákok iskolai és lakókörnyezetében is megfigyelhetők ezek a jelenségek, még akkor is, ha ezek eddig nem tudatosultak. A lakókörnyezetben szerveződhetnek hagyományörző programok (táncházak, kézműves foglalkozások, népzenei körök, fesztiválok stb.); élhetnek a diákok ismerősi-baráti körében 10-30 éve faluból városba költöző emberek, családok; a falun élő diákok mindennapjai is átítatódottak a városi kultúra számos elemével, mégis hol jellemző, hol kevésbé tetten érhető a hagyományörzésre való törekvés.

Ezért tartom fontosnak a modulban felvetett jelenséggel való elmélyültebb foglalkozást, saját kutatásban megélve, megtapasztalva a hagyományos népi kultúra továbbélését, átalakulását.

A modul szorosan kapcsolódik a *Falvak – kultúrák I.* modulhoz. Tartalmának, tevékenységeinek megvalósítása két részre tagolódik: kétszer 45 percben a témára való ráhangolódás, ill. a kutatómunkára való felkészülés az elsődleges; majd a kutatómunka, ill. a megfigyelések elvégzése után 45 percben számolnak be a csoportok kutatásuk eredményeiről, tapasztalataikról.

A teremrendezésben a székek körbe rendezése alkalmas a frontális munkához, a páros és a csoportmunkához is. A statisztikai adatok elemzése után legyen lehetőség egyéni megfigyelések, megállapítások egész osztály előtti megfogalmazására. Tanácsos, ha a vita vezetését inkább a pedagógus vállalja. A kutatómunka elvégzése tanórán kívüli feladat. A pedagógus segítő, tanácsadó szerepet töltsön be a

közvélemény-kutatásban, az interjúkészítésben. A kutatómunkához a csoportok spontán módon, illetve azonos érdeklődés szerint alakulhatnak. Javasolom, hogy a kutatómunkáról szóló, jól sikerült beszámolók jelenjenek meg az iskolai újságban vagy a helyi lapban.

Amennyiben a tanár és a tanulók gyakorlottak a projektmódszerben, annak keretében is jól megoldhatók a tevékenységek.

Speciális javaslatok az értékeléssel kapcsolatban

A kutatómunka eredményességét, a vita tartalmasságát, az esetleges rácsodálkozások, új felismerések tudatosítását tartom az értékelésben a legfontosabbnak.

A MODUL MELLÉKLETEI

Tanári mellékletek

- P1 Statisztikai táblázatok, feladatsorok, megoldások
- P2 A vita menete
- P3 A résztvevő megfigyelés

TANULÓI MELLÉKLETEK

- D1 Paraszti életképek (d2)
- D2 Egy folklórgyűjtő feljegyzései I. (d2)
- D3 Statisztikai táblázatok, feladatsorok
- D4 Egy folklórgyűjtő feljegyzései II. és kérdések (d2)
- D5 Lapok a vitához (d2)
- D6 A csoportos kutatómunka feladatai (d2)

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
A FOGLALKOZÁS 1. RÉSZE (2 × 45 PERC)					
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a A <i>Falvak – kultúrák I.</i> modulban megismertek felelevenítése fotók segítségével					
A	<p>A tanulók véletlenszerű csoportokba rendeződnek.</p> <p>A csoporttagok felidézik ismereteiket, egyéni élményeiket a hagyományos népi kultúráról a D1 melléklet fotói segítségével.</p> <p>A tanár kérdésekkel segíti őket: „A hagyományos kultúrának milyen jellegzetességei alakultak ki az évszázadok során?” (Szokások tisztelete, őrzése, folytatása, továbbadása; a természettel való szoros kapcsolat; erős kötődés a múlthoz, a történelemhez; vallásosság; a család, a település közösségének összetartozás tudata; a magyarsághoz tartozás erős tudata.) „Hol, mikor, milyen események kapcsán találkozta a hagyományos falusi kultúra megőrzésére való törekvéssel?”</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Ismeretek felidézése</p> <p>Kifejező kommunikáció</p>	<p>Csoportmunka – fogalomgyűjtés</p>	D1 (Paraszti életképek)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I/b Vita a paraszti kultúrához kapcsolódó gyermeki véleményekről					
A	A csoportok érveket gyűjtenek, majd megvitatják egymással, hogy a folklórkutató Dobos Ilona által lejegyzett szövegben megszólalók közül kivel értenek egyet. Az álláspontot röviden megfogalmazott érvekkel is alátámasztják. 15 perc	Előítéletek megnyilvánulásának tudatosulása Mások véleményének tiszteletben tartása Érvelés Decentrálás	Csoportmunka – megbeszélés, vita	D2 (Egy folklórgyűjtő feljegyzései I.)	
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a Statisztikai táblázatok értelmezése					
A	A tanulók párokat alkotnak. A tanár minden párnak kioszt egy statisztikai kimutatást a D3 mellékletből. A párok elemzik a magyarországi falvakra, belső vándorlásra vonatkozó statisztikai adatokat. Az egyforma feladatot kapó tanulók is egyeztetnek (5 szempont szerint 5 csoport), és ismertetik a többiekkel, mi világlik ki az adatokból. 25 perc	Statisztikai adatok értelmezése Társadalmi folyamatok megismerése Rendszerszemlélet	Páros munka – feladatmegoldás Egész osztály együtt – tanulói magyarázat	D3 (Statisztikai táblázatok, feladatso-rok)	P1 (Statisztikai táblázatok, feladat-sorok, megoldások)
II/a Egy folklórkutató feljegyzéseinek elemzése					
B	A csoportok a paraszti életet, művészetet kutató Dobos Ilona beszámolója részletét értelmezik a megadott kérdések segítségével (D4). 25 perc	Felkészülés a kutatómunka nehézségeire Szövegértelmezés	Csoportmunka – problémamegoldás	D4 (Egy folklórgyűjtő feljegyzései II. és kérdések)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/c Vita a hagyományőrzésről					
A	<p>A tanulók összegyűjtik, mi minden lehet kulturális, életvezetési érték (otthonunkban lévő tárgyak kiválasztása, napirend, étkezési szokások, szabadidő eltöltéséhez kapcsolódó szokások, baráti-ismerősi kapcsolatok ápolása, saját munka, ill. munkahely kiválasztásának szempontjai).</p> <p>Ezután a tanár két részre osztja az osztályt. Koordinálásával a tanulók megvitatják a tételmondatban megfogalmazott kérdést, problémát.</p> <p>Lehetséges tételmondatok: <i>Fontos az elődeink által felhalmozott kulturális értékek megismerése és megőrzése.</i> vagy <i>A gyerekek felnőttként követik a szüleik által képviselt, közvetített, áthagyományozott kulturális, életvezetési értékeket.</i></p> <p style="text-align: right;">30 perc</p>	<p>Logika Rendszerezés Problémamegoldás Verbális kommunikáció Empátia Alkalmazkodás Decentrálás Szabálykövetés Érvelés</p>	<p>Egész osztály együtt – ötletroham, vita</p>	<p>D5 (Lapok a vitához)</p>	<p>P2 (A vita menete)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III. ÚJ TARTALOM ÖSSZEGZÉSE					
III/a Felkészülés a közvélemény-kutatásra, az interjúkészítésre, a résztvevő megfigyelésre					
A	<p>A korábbi csoportok feladatsort választanak, melynek alapján megfigyelést, gyűjtő-, kutatómunkát végezhetnek iskolán kívül.</p> <p>A tanár ismerteti velük a kultúrakutatás egy igen hatékony módszertani lehetőségét: a résztvevő megfigyelést.</p> <p>Az interjúkészítés módszertanához a modulleírásban felsorolt, kapcsolódó modulok is segítséget nyújtanak.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Összegzés</p> <p>Előkészítés</p>	<p>Csoportmunka – feladatválasztás</p> <p>Frontális osztálymunka – tanári magyarázat</p>	<p>D6 (A csoportos kutatómunka feladatai)</p>	<p>P3 (A résztvevő megfigyelés)</p>
A foglalkozás 2. része (1 × 45 perc)					
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a Beszámoló a kutatómunka során szerzett élményekről					
A	<p>A tanulók megosztják egymással egyéni és csoportélményeiket. Az osztály egésze megbeszéli tapasztalatait.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Önreflexió</p> <p>Érzelmek, felismerések tudatosítása</p> <p>Tapasztalatok összegzése</p>	<p>Egész osztály együtt – beszélgetőkör</p>		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja, fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök, mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a Csoportok beszámolója a közvélemény-kutatásról, az interjúkról és a résztvevő megfigyelésről					
A	A tanulók a közvélemény-kutatás, az interjúk, a megfigyelések eredményét ismertetik, elemzik a megadott kérdéssor alapján. 25 perc	Rendszerező képesség Verbális kommunikáció	Csoportmunka – beszámoló		
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a Az osztály döntése a kutatómunka eredményeinek megjelentetéséről					
A	Az osztály együtt dönt arról, hogy a kutatómunka eredményének melyik részét, milyen formában, kik hozzák nyilvánosságra az iskolai újságban, a helyi sajtóban. 10 perc	Problémamegoldás Érdekképviselő Érvelés	Egész osztály együtt – értékelés		

TANÁRI MELLÉKLET

P1 STATISZTIKAI TÁBLÁZATOK, FELADATSOROK, MEGOLDÁSOK

Magyarországi falvakra, belső vándorlásra vonatkozó statisztikai adatok és feladatsorok

1. táblázat: A települések és a lakosság megoszlása településnagyság szerint, 2005. január 1.

NÉPESSÉGSZÁM	TELEPÜLÉS	NÉPESSÉG	TELEPÜLÉS	NÉPESSÉG
	1990. január 1.		2005. január 1.	
– 499	314	2,6	32,9	2,8
500 – 999	23,1	5,0	21,8	4,9
1 000 – 1 999	21,1	9,0	20,5	9,2
2 000 – 4 999	15,6	13,9	15,9	14,9
5 000 – 9 999	4,2	8,6	4,5	9,8
10 000 – 49 999	3,9	22,3	2,5	22,7
50 000 – 99 999	0,4	7,6	1,3	7,5
100 000 –	0,3	31,1	0,6	28,2
<i>Ebből: Budapest</i>	0,0	19,4	0,0	16,8

(Forrás: Az átmenet évei, az átmenet tényei. Magyarország, 1990–2004. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2005, 47. o.)

2. táblázat: Városodás, városiasodás, 1980, 1990, 2005. január 1.

MEGNEVEZÉS	1980	1990	2005
Települések száma	3122	3070	3145
<i>Ebből: város</i>	96	166	264
A városi népesség aránya (%)	53,2	61,8	66,1

(Forrás: Az átmenet évei, az átmenet tényei. Magyarország, 1990–2004. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2005, 47. o.)

3. táblázat: A legnépesebb városok, 1980, 1990, 2005. január 1.

VÁROS	1980	1990	2005
Budapest	2059	2017	1697
Debrecen	191	212	204
Miskolc	207	196	176
Szeged	171	175	163
Pécs	169	170	157
Győr	124	129	128
Nyíregyháza	108	114	116
Kecskemét	92	103	108
Székesfehérvár	103	109	101

(Forrás: Az átmenet évei, az átmenet tényei. Magyarország, 1990–2004. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2005, 47. o.)

A törpefalvak (az 500 lakosnál kisebb falvak) és az aprófalvak (500 és 1000 közötti lélekszámú falvak) a magyarországi települések hány százalékát teszik ki? (55%)

Az apró- és törpefalvak leggyakrabban a településekben gazdag Nyugat- és Dél-Dunántúlon, valamint Észak-Magyarországon találhatók.

Az 1980-as években és a rendszerváltást követően hány falu emelkedett városi rangra? (Az 1980-as években 70, a rendszerváltást követően 98 település vált várossá.)

A városok hány százaléka jött létre az elmúlt negyedszázadban? (64%)

Jelenleg a települések hány százaléka város? (8,4%)

A népesség hány százaléka városlakó? (Kétharmada.)

Hogyan változott a főváros lakossága az utóbbi 15 évben?

4. táblázat: A népesség számának változása régiónként, 2005. január 1.

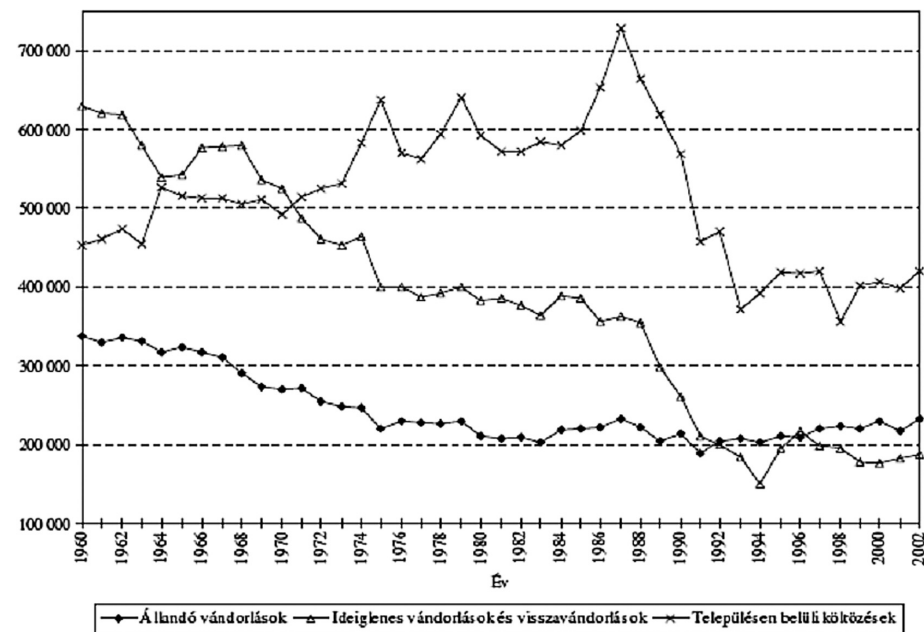
RÉGIÓ	A NÉPESSÉG SZÁMA 1990. január 1.	TERMÉSZETES FOGYÁS	VÁNDORLÁSI KÜLÖNBÖZET	A NÉPESSÉG SZÁMA 2005. január 1.
		1990–2004		
Közép-Magyarország	2 967	-190	64	2 841
<i>Ebből:</i> Budapest	2 017	-161	-159	1 697
Közép-Dunántúl	1 118	-36	29	1 111
Nyugat-Dunántúl	1 007	-56	49	1 000
Dél-Dunántúl	1 017	-58	18	997
Észak-Magyarország	1 324	-61	9	1 271
Észak-Alföld	1 548	-27	21	1 542
Dél-Alföld	1 395	-92	51	1 355
Összesen	10 375	-519	242	10 098

(Forrás: *Az átmenet évei, az átmenet tényei. Magyarország, 1990–2004. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2005, 55. o.*)

Melyik régió a legritkábban és melyik régió a legsűrűbben lakott jelenleg? (Dél-Dunántúl, Közép-Magyarország.)

Hol volt a legnagyobb az elvándorlásból származó népességfogyás? (Budapesten.)

1. ábra: A belföldi vándorlások és a településen belüli költözések számának alakulása 1960 és 2002 között

(Forrás: Illés Sándor: *A belföldi vándorlás irányai és távolságai*. www.nepinfo.hu)

A vándorlás vagy lakóhely-változtatás latin nevéen *migráció*. A magyar statisztika kétféle vándorlást különböztet meg: az állandó lakóhely megváltozását, továbbá az ideiglenes vándorlást, vagyis az új ideiglenes lakóhelyre való bejelentkezést és a korábbi ideiglenes lakóhely feladását.

Az ingázás az a jelenség, amikor az aktív keresőnek nem a lakóhelyén van a munkahelye, tehát amikor lakóhelyéről a munkahelyére és onnan visszamegy.

Milyen időszakban volt a legmagasabb az állandó vándorlók és az ideiglenes vándorlók száma?

Mely években volt egyformán nagy mértékű az állandó vándorlás és az ideiglenes vándorlás?

P2

A vita menete

A vitához adja oda a D5-ben szereplő lapokat a két csoportnak: erre jegyezhetik is álláspontjukat, érveiket.

A vita menete:

- A tételmondat megfogalmazása
- A fogalmak értelmezése
- A vitapartnerek érvelése
- Keresztkérdések
- Az ellenvélemény cáfolása
- Összegzés

P3

A résztvevő megfigyelés

A résztvevő megfigyelés a különböző életmódok, kultúrák, illetve az egymástól eltérő értékeket képviselő és másnak tartott etnikai csoportok, szubkultúrák, jelenségek igen hatékony módszere. A pedagógiában, az iskola világában nálunk még kevésbé ismert, talán azért is, mert nem tartozik a tipikus oktatási módszerek közé. Nem egyszerűen egy módszerről van szó, hanem egy szemléletről, amely összefonódik egy megfigyelői, kutatói attitűddel és módszerrel. A résztvevő megfigyelés a kulturális antropológia sajátos szemlélete és módszere, amely szerint a másik, az ismeretlen megismerésének alapja megélő-megélő (émikus-étikus) módon lehetséges, ekkor láthatjuk azt realitásaiban az érintettek szemével.

A résztvevő megfigyelés tehát megismerési, feldolgozási, értelmezési módszer, amelynek segítségével egy komplex témát mint „belső szemlélők” dolgozunk fel.

A résztvevő megfigyelő részt vesz egy adott közösség életében. Mind a hétköznapiak, mind az ünnepek eseményein jelen van. Nehéz megfigyelési pozíció, hiszen ő nem a közösség tagja, de részévé kell válnia, el kell fogadtatnia magát, a jelenlétét annyira, hogy az természetessé váljon. Miközben tanulmányozza a helyzeteket, maga is kicsit mássá válik, hogy megélve értse meg az érintettek helyzetét, kultúráját, szokásait. Ehhez nagyfokú empátiára, alkalmazkodó viszonyulásra van szükség. Ezt tudatosítania kell magában a megfigyelőnek, amikor belép egy másik kultúrába, maga mögött hagyva a saját kultúrája által meghatározott világszemléletét. Ebben a helyzetben több rejtett összefüggésnek, más nézőpontból nem megfigyelhető jelenségnek is tanúi lehetünk, és megérthetjük a másik ember gondolatait, érzéseit. A cél nem a minősítés, hanem a tényyszerűség és a megértés.

A résztvevő megfigyelés módszerénél fontos követelmény: minél több információ gyűjtése adott témáról; mindent le kell jegyezni, hogy képesek legyünk a pontos összegzésre. Minden apróság fontos lehet a későbbi értelmezésnél, az eredmények feldolgozásánál, ezért előnyös, ha lejegyez mindent a megfigyelő, amit csak lehetséges. Akkor is, ha az adott pillanatban lényegtelen mozzanatnak, mellékesnek tűnik egy esemény, mondat, tárgy stb.

Sok év tapasztalata szerint, ha résztvevő megközelítéssel érkezik egy kutató a megfigyelés helyszínére, gyorsabban és könnyebben tud kapcsolatot teremteni, több és mélyebb információhoz jut, és az értelmezés kevésbé egyoldalú.

(Bővebben lásd: Támogató rendszer; Mentőkutyák, kutyás mentők – szkc211_09 – című modul)

